

Sammendrag

Syklisters, gåendes og rullestolbrukeres vurdering av drift og vedlikehold

TØI rapport 1773/2020

Forfattere: Maja Karoline Rynning, Oddrun Helen Hagen, Ole Johansson og Torkel Bjørnskau
Oslo 2020, 74 sider

For å nå målsetninger om at flere skal gå og sykle mer trengs kunnskap om hvordan gående, syklister og rullestolbrukere opplever drift og vedlikehold av gang- og sykkelarealer og hvordan dette påvirker deres reiseatferd. Som en del av Statens vegvesens FoU-prosjektet BEVEGELSE har vi gjennomført gruppeintervjuer blant disse brukergruppene i Kristiansand, Oslo, Stavanger og Trondheim. Vi finner at drift og vedlikehold kan påvirke valg om å reise, reisemiddelvalg, samt fremkommelighet og tilgjengelighet. Lokalt klima og geografisk kontekst påvirker opplevelsen av og behov for drift og vedlikehold. Deltakerne er stort sett fornøyd med vinterdrift lokalt, men varierende forhold skaper uforutsigbarhet og utrygghet. Føreforhold vinterstid påvirker særlig fremkommelighet og valg om å reise blant seniorer og rullestolbrukere. Om sommeren er det først og fremst ujevnt dekke og hull i asfalten som skaper problemer, særlig for seniorer og rullestolbrukere. Da flere brukergrupper er underrepresenterte i disse og tidligere undersøkelser anbefaler vi et særskilt fokus på disse videre.

Bakgrunn

For å nå målene om økt gang- og sykkeltrafikk (Samferdselsdepartementet 2013, 2017) og at flere skal gå og sykle (Statens vegvesen 2012a og b) er det behov for kunnskap om gode løsninger som fremmer gåing og sykling uten økning i ulykker. Drift og vedlikehold av gang- og sykkelarealer er en av flere faktorer som påvirker gang- og sykkelvennlighet i byer og tettsteder (Hagen mfl. 2019a,b, Knapskog mfl. 2019). Godt drift og vedlikehold er en forutsetning for infrastruktur som er attraktiv, trafikksikker, fremkommelig og tilgjengelig for myke trafikanter (Statens vegvesen 2012a og b). Statens vegvesens FoU-program «Bedre drift og vedlikehold for å få flere gående og syklende» (BEVEGELSE) omhandler innsatsnivå og metoder for drift og vedlikehold av infrastruktur for gående og syklende som fører til økt gang- og sykkeltrafikk. Gjennom ulike brukerundersøkelser blant gående og syklende er målet å framskaffe kunnskap om hvordan gående og syklende påvirkes av ulike tiltak innenfor drift og vedlikehold. Brukerundersøkelsene omfatter spørreundersøkelser med gående og syklister (Johansson og Bjørnskau 2020a og b) og gruppeintervjuer med ulike trafikantgrupper (gående, syklister, seniorer og rullestolbrukere) i fire bykommuner (Kristiansand, Oslo, Trondheim og Stavanger). Spørreundersøkelsene ble gjennomført først, og har gitt innspill til relevante spørsmål og problemstillinger belyst gjennom gruppeintervjuene. Mange av deltakerne i gruppeintervjuene ble rekruttert etter å ha svart på spørreundersøkelsene. I denne rapporten presenterer vi funn fra totalt 13 gruppeintervjuer med 79 deltakere (35 kvinner og 44 menn). Vi har oppsummert og analysert funn for hver by, men også sett på fellestrekk og forskjeller mellom både byene og brukergruppene, samt mellom grupper av ulik kjønn og alder. Funnene er diskutert i lys av litteraturen og resultatene fra spørreundersøkelsene (Johansson og Bjørnskau 2020a og b)

Fellestrekk og forskjeller mellom byene

Vi har gjennomført gruppeintervjuer i fire norske byer. Hovedandelen av deltakerne var syklister, men vi har også gjennomført intervjuer med gående og rullestolbrukere. Mange av deltakerne i gruppeintervjuene om forholdene for gående viste seg å være ivrige syklister. Gjennom intervjuene har vi likevel forsøkt å avdekke om ulike forhold knyttet til drift og vedlikehold oppleves forskjellig når man går eller sykler.

Syklistene i alle byene var for det meste erfarne syklister med en tydelig identitet som syklist og dette har sannsynligvis hatt innvirkning på svarene. Dermed har erfaringer fra mindre erfarne og mer utrygge syklister fått mindre fokus, selv om noen av deltakerne sier at de ikke sykler om vinteren fordi det er utrygt. Samtidig opplevde vi at deltakerne reflekterte godt rundt opplevelser og behov blant mindre erfarne og trygge syklister enn dem selv.

Lokalt klima og geografisk kontekst påvirker behov for og opplevelse av drift og vedlikehold

De fleste deltakerne legger vekt på at drift og vedlikeholdet i de fire byene stort sett er bra, og at det er god fremkommelighet sommer som vinter. Lokale forhold påvirker hvordan det oppleves å sykle og gå og hva slags vinterdrift som er nødvendig. I Stavanger er det omtrent ikke vinterføre og i Kristiansand varer vinteren kort. Til gjengjeld opplever de mye snø når den først kommer. I Oslo og Trondheim, med lengre vintre og mer snø, er deltakerne mer opptatt av utfordringer knyttet til langvarige perioder med snø, sørpe og is.

Vinterforhold kan skape utfordringer og er for noen til hinder for fremkommelighet

Variasjon i føreforholdene på grunn av vær og drift fører ofte til usikkerhet og irritasjon. Det kan i verste fall føre til at seniorer og rullestolbrukere ikke går ut, men også syklister etterlyser mer forutsigbarhet og helhetlig drift med mer lik standard og forhold over lengre strekninger. Dersom forholdene er for vanskelige eller uforutsigbare kan selv den mest erfarne og trygge syklist la sykkelen stå. Sørpe og slaps oppleves som lite attraktivt, griset og slitsomt å bevege seg gjennom for både gående, rullestolbrukere og syklister. Det er først og fremst tilstanden under slapset som gir usikkerhet (for eksempel is eller hull). Videre blir det håpløst hvis slapset fryser. Både de som sykler og bruker rullestol påpeker at man spinner og sklir. Det er særlig kornete slaps som et resultat av salt som det er håpløst å trille og sykle gjennom.

God drift av hovedruter for sykkel, men ofte uforutsigbart føre på sideveier

Hovedruter for sykkel anses stort sett som godt driftet om vinteren. Både i Trondheim og Oslo er det flere som trekker frem at barvegstandard er viktig for å legge til rette for sykling om vinteren. I alle byene blir det påpekt at det ofte er mangelfullt driftet på sidevegene, noe som kan være et hinder for fremkommeligheten og for bruk av hovednettet.

Overvann kan skjule hull og ujevnheter og dermed skape usikkerhet og utrygghet

Overvann er i liten grad et problem i seg selv, men kan skjule is, hull og ujevnheter eller andre problemer som kan føre til farlige situasjoner. Dette nevnes som en utfordring både sommer og vinter. Igjen er det usikkerhet om tilstand på infrastrukturen og utryggheten det skaper som virker å være den største utfordringen. Både seniorer og rullestolbrukerne legger vekt på at dette både kan være ubehagelig og gjøre at de faller eller velter. For syklister er hull og lappete asfalt, sand og grus på asfalten osv. forhold som oppleves som irriterende. Det er ikke til direkte hinder for å sykle, men gjør at man sykler saktere.

Ulike brukergruppers syn på drift og vedlikehold

Syklister

Vinterføre – blandede oppfatninger om salting og varierende standard

Mange mener at vinterdriften og tilretteleggingen generelt er bedre enn før. Samtidig er ulik standard på ulike deler av strekningene om vinteren et problem eller til irritasjon for mange. Det skaper frustrasjon og usikkerhet om hva slags forhold man møter på veien. Syklistene har et blandet syn på bruk av salt i vinterdriften, fra et nødvendig onde til et miljøproblem.

Informasjon om vinterføreforhold kan gi økt forutsigbarhet

Flere bruker først og fremst værmeldingen som et varsel om føreforhold. Bedre informasjon om føreforhold kan gi bedre forutsigbarhet, for eksempel i form av en app som viser hvorvidt og hvor det er brøytet.

Forskjellige rutevalg sommer og vinter

Både i Trondheim og Oslo er det flere som sykler andre ruter om vinteren enn sommeren for å få bedre fremkommelighet og/eller opplevd trygghet. I Stavanger og Kristiansand benytter deltakerne samme rute hele året, først og fremst fordi det «ikke er vinter», men også fordi de opplever at «sin» rute er godt vedlikeholdt også når det er skikkelig vinter.

Utrygghet og uerfarenhet barrierer for vintersykling

Blant dem som ikke sykler om vinteren oppgis utrygghet og uerfarenhet som årsaker. Mørke og dermed dårlig sikt fremheves av en del. Uforutsigbarhet rundt hva slags føre man kan møte på med tanke på drift er også en barriere for noen.

Ofte dårlig skilting ved vegarbeid

Dårlig eller mangelfull skilting og omdirigering for syklister i forbindelse med vei- og anleggsarbeid og informasjon nevnes som et irritasjonsmoment av mange. Det kan skape forvirring, tap av tid, og usikkerhet.

Sykkeltipe og sykling med barn påvirker opplevelse og betydning av drift og vedlikehold

Sykkeltipe ser ut til å være viktig for hvordan man opplever drift og vedlikehold, og hvordan det på virker sykkelopplevelsen. Mange nevner at elsykkel med piggdekk er bra om vinteren. Der det er varierte føreforhold er det en del som har en sykkel med piggdekk klar for de dagene det er påkrevd.

Blant de som sykler med barn (et fåtall av deltakerne) påpekes det at de er mer opptatt av tilrettelegging (fysiske løsninger, vedlikehold og drift) etter at de begynte å sykle med barn. Tilrettelegging (eller snarere mangel på tilrettelegging) oppfattes som å være det største problemet.

Få observerte forskjeller mellom kvinnelige og mannlige syklister

Vi finner ingen store forskjeller mellom hvordan mannlige og kvinnelige syklister har svart i gruppeintervjuene, og også lite forskjell mellom syklister over og under 60 år. Vi tror dette henger sammen med at deltakerne stort sett er erfarne og trygge syklister som tåler stor

variasjon i forhold og standard. Kvinnelige deltakere rapporterer i noen grad om mer ubehag når de må sykle i vegbanen enn mannlige, men også noen av de erfarne, mannlige syklistene forteller om lignende opplevelser.

Gående

Vanskelige føreforhold spesielt utfordrende for seniorer og rullestolbrukere

De gående deltakerne svarer i stor grad på samme måte som i spørreundersøkelsen blant gående (Johansson og Bjørnskau 2020a), men seniorer opplever vanskelige føreforhold som mye mer utfordrende og avgjørende enn gående generelt i spørreundersøkelsen. Det er særlig seniorer og rullestolbrukere som hindres av vanskelige føreforhold samt manglende eller mangelfull drift og vedlikehold.

Sommerforhold som kan skape utfordringer for gående

Ujevnt dekke som sprukken asfalt, hull, stort tverfall og ujevn belegningsstein er et problem hele året, og gjør at flere er redde for å falle. Det påpekes også at dette er umulig med rullator. Når deltakerne opplever dette går de rundt, ut i vegbanen eller velger en annen rute. Mye grus er ubehagelig å gå på ifølge seniorene. I Stavanger er det i liten grad utfordringer knyttet til drift og vedlikehold. Dette kan nok til dels henge sammen med at Stavanger ofte har milde vintre, samt få gående deltakere.

Vinterforhold som kan skape utfordringer for gående

Snø og slaps mv. skaper problemer og kan føre til at mange velger andre ruter, andre transportmidler eller går ikke ut i det hele tatt. Slike føreforhold oppfattes imidlertid som mindre problematisk når man går enn når man sykler.

Nysnø problematiseres i liten grad, særlig så lenge den er tørr og ikke glatt. Man bruker likevel litt lengre tid på nysnø, og at mange går derfor ikke så langt når det er slik.

Rullestolbrukere

Vinterforhold er særlig utfordrende og dårlig eller manglende drift og vedlikehold er til hinder for deltakelse i samfunnet

De to deltakerne er aktive og ferdes mye lokalt når forholdene tillater det. Vinterforhold peker seg ut som særlig problematiske og er en hindring for å bevege seg ute og delta i samfunnet på lik linje med andre. Ifølge deltakerne har mange rullestolbrukere flere utfordringer med å komme seg ut om vinteren, og dårlig eller manglende drift skaper ytterligere utfordringer – både når man kjører rullestolen og når man velger bil. Man får for eksempel ikke brukt heiseanordningen på bilen hvis det er dårlig brøytet på parkeringsplassen, det kan være oppsamlet snø eller glatt ved stolpene for å trykke for grønn mann, det er måkt snø over på handikapparkeringsplasser, osv.

Overvann skjuler hull og kan ødelegge rullestolen

Overvann er et problem for rullestolbrukerne på grunn av fare for å sette seg fast i et hull de ikke ser og fordi elektriske rullestoler kan kortslutte på grunn av vannet. Ujevnheter som sprukken asfalt, hull, stort tverfall og ujevn belegningsstein, gjør at rullestolen rister mye og dette gir ubehag eller smerter i kroppen. Hjulene kan sette seg fast i hull eller tverfall, og dype eller skrå hull kan gjøre at de mister balansen og velter.

Andre innspill og forhold

Gruppeintervjuene la vekt på forhold relatert til drift og vedlikehold, men deltakerne i de aller fleste gruppeintervjuene i de fire byene snakket også om andre forhold. For utforming kom følgende forhold opp i flere av gruppediskusjonene:

- Manglende separering mellom gående og syklist
- Ulike løsninger og standarder for syklist
- Krappe svinger, smalt og dårlig sikt ved underganger
- Bruk av kantstein

Konflikter med andre trafikanter nevnes også som et problem, først og fremst av syklistene. Mange trekker frem dårlig trafikantatferd, hovedsakelig blant bilister og syklist, som et problem. Fotgjengerne opplever stort sett at syklistene er hensynsfulle.

Kunnskapsbehov

Våre funn samsvarer i stor grad med tidligere forskning og funnen ei spørreundersøkelsene, samtidig som de gir mer innsikt på enkelte tematikker og problemstillinger. Vi finner at drift og vedlikehold i stor grad kan påvirke beslutningsprosessen til mange trafikanter om å sykle eller å gå ved å bidra til økt trygghet og tilgjengelighet. Dette gjenspeiles i tidligere funn (Hjorthol et al. 2013, Johansson og Bjørnskau 2020a og b, Svorstøl mfl. 2017). Dette gjelder særlig for seniorer og personer med nedsatt funksjonsevne. At vi ikke finner de samme forskjellene mellom for eksempel kvinner og menn som i litteraturen og i spørreundersøkelsene understreker behovet for videre undersøkelser. Med utgangspunkt i våre funn og tidligere påpekte kunnskapsbehov anbefaler vi særlig at følgende grupper undersøkes videre:

- Uerfarne utrygge syklist (fra ulike aldersgrupper og kjønn)
- Småbarnsforeldre (gående og syklende)
- Gående generelt, men spesielt andre grupper enn seniorer (+60 år)
- Rullestolbrukere og andre med nedsatt funksjonsevne.

Praktiske implikasjoner for drift og vedlikehold

Funnene presentert i denne rapporten viser hvordan et utvalg gående, syklende og rullestolbrukere oppfatter drift og vedlikehold i sine hjembyer. Videre hvordan det påvirker deres beslutning om å reise, samt reiseopplevelsen. Ut ifra samsvar med tidligere forskning mener vi det er rom for å peke på noen praktiske implikasjoner for drift og vedlikehold.

Vinter

- Fokus på mer helhetlig vinterdrift og gjennomgående lik standard på gang- og sykkelnettverket
- Føremeldinger, gjerne i sanntid, som gir informasjon om brøyting, mm.
- Krav om og oppfølging av at snø ikke samles opp ved fotgjengeroverganger og lysstolper i lyskryss
- Krav om og oppfølging av at snø ikke måkes over i gang- og sykkelinfrastruktur
- Bedre vinterdrift av handikapparkering, og krav om og oppfølging av at snø ikke samles opp på disse reserverte parkeringsplassene eller reduserer størrelsen på

Sommer

- Mer helhetlig utbedring av hull og sprukket dekke over lengre strekk fremfor enkeltvis reparasjon (vil også kunne redusere usikkerhet ved overvann og slaps)
- Krav om bedre vedlikehold (dvs. trimming) av vegetasjon som hekk, busker, lavt hengende grener, mv.
- Bedre, tryggere og mer helhetlig omdirigering av syklende og gående ved veiarbeid